

דף יח

'אמר רב יוחנן: בשלשה מקומות הלכו בו חכמים אחר הרוב ועשאום כודאי...' יש מפרשים שהחידוש הוא שאפילו רבי מאיר החושש למיעוט, מודה בשלשה אלו שהולכים אחר הרוב כודאי מפני שהמיעוט אינו מצוי, ואף על פי שיש חזקת טהרה המנוגדת לרוב (עתורא"ש ושאר ראשונים כאן ובע"ב). ויש מי שכתב שהחידוש הוא שהולכים אחר הרוב גם כאשר יש שינוי וריעותא, שאפשר הואיל ונשתנה נשתנה והריהו מהמיעוט, וכגון דם שנמצא בגג הפרוזדור שהוא דבר חריג, וכן לענין שליח ויד חתוכה [וכן מה שהקשו מתשע חנויות, מכך שנמצא הבשר בקרקע (כפרש"י) והרי אינו במקומו הראוי, הורע ברוב. וכן י"ל בתשעה שרצים, שנמצא שלא במקומו הראוי] (עפ"י משיב דבר ח"ה ל. וע"ע משמרות כהונה).

'שליח בבית הבית טמא, ולא שהשליח ולד אלא שאין שליח בלא ולד'. ואף ברשות הרבים טמא, שאם בבית שהוא רשות היחיד דוקא, אפילו בספק היה לנו לטמא ואין צריך לטעם 'אין שליח בלא ולד' (רמב"ן להלן).

'תשע חנויות... ובנמצא הלך אחר הרוב'. על דברי התוס' (בד"ה אחר) שחזקת האיסור של הבהמה מועילה כלפי הבשר הנמצא, וכיצד הדין בתערובות, האם מועילה חזקה של החתיכה – ע' שב שמעתא ד, ב; שערי ישר ב, ח; (זכר יצחק נו כז); שו"ת בית שערים או"ח קנג; תשובות הגרי"ח זוננפלד ע, יט; מנחת שלמה ח"א סוס"י פב; שעורי ר' שמואל רוזובסקי ב"מ כו. (עמ' רלד).

'תשע צפרדעין ושרץ אחד ביניהם...' בדין 'רוב' בספק טומאה – ע' בשו"ת אחיעזר ח"ב ב; בית ישי נג הערה ג.

(ע"ב) 'אילימא לעוטי רובא דאיכא חזקה בהדיא דלא שרפינן עליה את התרומה, והא אמרה ר' יוחנן חדא זימנא...' משא"כ באותן הלכות דלעיל, אין מתחשבים בחזקת טהרה כיון שהריעותא באה מגופה (עתוס'). וכן בשליח בבית – הואיל והשליח ודאי נמצאת בבית, הרי הבית כשליח עצמה ואין חזקתו כלום שהרי החזקה אינה מלמדת שלא היה ולד בשליח והבית כמוהו כשליח עצמה. מה שאין כן בתינוק שנמצא בצק בידו, הואיל ואין ודאות שנגע בעיסה [ודלא כפרש"י], מועילה חזקת העיסה לטהר (עפ"י רמב"ן רשב"א וריטב"א. ואפשר שזו גם כוונת התוס' – חזו"א רטו. וע"ע במובא לעיל ב: על מה שאמרו שם כיון דמגופא קחויא לא אמרינן אוקמה אחזקתה).

'תינוק הנמצא בצד העיסה ובצק בידו, רבי מאיר מטהר וחכמים מטמאין שדרכו של תינוק לטפח. ואמרינן מ"ט דר"מ קסבר רוב תינוקות מטפחין ומיעוט אין מטפחין ועיסה זו בחזקת טהורה עומדת, סמוך מיעוטא לחזקה ואיתרע ליה רובא. ורבנן מיעוטא כמאן דליתיה דמי ורובא וחזקה רובא עדיף...' הרי שנחלקו ר"מ וחכמים ב'רוב' המתנגד ל'חזקה', האם הרוב עדיף או החזקה מצטרפת עם המיעוט לבטל כח הרוב. ומבואר שלר"מ מועילה החזקה כנגד הרוב מדין תורה ולא מדרבנן, שהרי נוקט כן לקולא.

בטעמי מחלוקתם נחלקו הראשונים ז"ל; שיטת התוס' (כאן ובקדושין פ. ובכתובות ט.) שלדעת חכמים בכל מקום הרוב עדיף מהתורה וכ'ודאי' דמי, אבל כאן 'רוב תינוקות מטפחין' אינו רוב גמור ולכך לרבי יוחנן אין שורפים את התרומה – שאינו ודאי. ולכך לר"מ טהור – שלדעתו רוב זה אינו מועיל אפילו להיות

שקול כנגד החזקה [י"מ משום שהוא רוב התלוי במעשה ואין הולכים אחריו. עפ"י ריה"ל מיזליש קדושין שם. ובבכורות כ נחלקו בדבר אמוראים], אבל במקום רוב גמור – גם לרבי מאיר הריזה ספק. שיטת הרמב"ן (ביבמות קיט) שלר"מ רוב מול חזקה נידון כמחצה על מחצה אלא שלענין טומאה מיקל משום 'דלא מפשינן בטומאה' (ונראה פשוט משום שהוא ספק בדבר שאין בו דעת לישראל שמדין תורה טהור אף ברשות היחיד, וסובר ר"מ שלא עשאוהו כמי שיש בו דעת לישראל (ע' קדושין שם) משום דלא מפשינן בטומאה. וע' גם תורי"ד קדושין ותוס' כתובות יג:). ולרבנן, ב'רובא וחזקה' הולכים אחר הרוב לחומרא ומדרבנן, אבל חוששים למיעוט. (לשיטה זו י"ל שרוב תינוקות מטפחים אינו שונה משאר 'רוב' שבתורה, ולעולם רובא עדיף מדרבנן ולחומרא. ולכאורה כ"ז רק לרבי יוחנן אבל לר"ל ששורפים משמע דל"ה ספק. וע' תוס' יבמות קיט; ספר הישר תלח; חזו"א ריש דמאי; ידים ו,ו; שבת הלוי ח"ה פה,ו).

'אלא למעוטי רובא דרבי יהודה...' יש מפרשים [דלא כפרש"י ורמב"ן] שרבי יוחנן בא לומר שהלכה כחכמים אעפ"י שמסתבר טעמו של רבי יהודה. ויתכן שטעמם של חכמים הוא, הואיל ומיעוט חתיכות של מיני דמים טהורים מצוי הוא, מעמידים האשה על חזקת טהרתה (עפ"י רשב"א וריטב"א, ר"ן ותורי"ד כא.). התוס' (כא. ד"ה רבנן) הקשו מה טעם אין מטמאים ברשות היחיד, ותרצו שלחכמים רוב חתיכות אינם של ארבעה מיני דמים. ולדעת שאר הראשונים צ"ל שספק במטמא אין ללמוד מסוטה לטמא כשיש חזקת טהרה (כסברת הראשונים לעיל ב – ע' במובא שם), ועכ"פ אינה טמאה ודאי אלא מספק (כמוש"כ הרשב"א להלן כא. בשם רש"י וכן בריטב"א ובתורי"ד).

דף יט

'חמשה דמים טמאים באשה...' כתבו הראשונים ז"ל שעתה אין אנו בקיאים במראות הדמים, שצריך לכך בקיאות גדולה, ואף בימי הגמרא היו חכמים שנמנעו מלראות דם מפני חוסר הבחנה (ע' להלן כ.). כל שכן עתה שנתמעט לבם של חכמים מפני כובד הגלות ותכיפת הצרות (ע' הלכות נדה להרמב"ן א,טו), הלכך כל מראה שיש בו אדמומית וכן בכל מראה שחור אפילו כזית ודיהה ממנו, ואפילו דיהה מן הדיהה – צריכה לישוב עליו שבעה נקיים (הדושי הרמב"ן), מלבד הירוק הואיל ואין בו אדמומית (עפ"י הרא"ש ושאר פוסקים).

ובשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (שעה) כתב אודות מראות לבנים שהר' שמשון מטריוויש היה אוסר משום שאין אנו יודעים מהו 'כמימי בשר צלי', וגם שמא יצא אדום ואח"כ נשתנה [ע' בפתח עינים להלן כ: שתמה על סברא זו שהיא מנוגדת לסוגיא ערוכה שם], אבל הר' משה והר' יצחק אחיו התירו בלי גמגום. ובתרומת הדשן (רמו) צדד בדבר בדעת הסמ"ק (רצג) ושערי דורא (כא), שמא לדעתם יש להחמיר אף בלבן ובירוק).

וכן כתבו אחרונים להקל במראה חום כעין קליפת ערמונים או כעין משקה קפה, לפי שאינו נוטה לאדמומית (עפ"י סדרי טהרה ופ"ת קפה, א). ובבדיקת האשה יש מחמירים, בפרט בתחילת שבעת נקיים או בימים הסמוכים ממש לוסתה – אם לא באשה שאינה יכולה ליטהר בלא זה (ע' שבת הלוי ח"ג קכא וח"ד קג וח"ה קו,ו).

וכן במראה אפור אין להחמיר, שידוע שאינו בכלל 'שחור' (עש"ך קפה סק"ב ודרכי תשובה סק"ו; שבת הלוי ח"ה קו,ו).

ויש מהאחרונים שכתב להחמיר בזמן הזה אפילו בירוק כזה וכשעוה אלא אם יש צדדים אחרים וסברות מוכיחות שאינו דם הנדה (עפ"י של"ה שער האותיות, ממחרש"ל), אבל דוקא ברואה באקראי, אבל הרואה

וכתב הרמב"ן (בהלכות גדה ג, מובא במ"מ איסור"ב ה,ה ועוד): בזמן הזה אין הנשים בקיאות בדבר, הלכך כל אשה המוצאת דם בעד שלה – טמאה.
 ג. נראה שרוב קטינא שאמר אין שורפים עליו תרומה, דיבר כשנוגעת בתרומה ברשות הרבים או בדבר שאין בו דעת לישאל, אבל ברשות היחיד – טמא מודאי (עפ"י חז"א רטו לדף ב).

דף יח

לה. באלו הלכות בטומאה שבאשה הלכו חכמים אחר הרוב לטמא כודאי, ובמה אינו כודאי?

אמר רבי יוחנן: בשלשה מקומות בטומאה של אשה הלכו חכמים אחר הרוב ועשאום כודאי; – בדם שנמצא בפרוזדור – חזקתו מן המקור וחייבים עליו משום ביאת מקדש ושורפים עליו תרומה וקדשים, כנ"ל.

בשליה הנמצאת בבית – הבית טמא משום אהל (והתרומה נשרפת מחמת טומאה זו), שהולכים אחר רוב שליות שיש בהן ולד (רש"י), או רוב פעמים שאינו נימוק (תוס') [ולדברי ר"ש אנו תולין שהולד נימוק ובטל ברוב דם הלידה, שסובר רוב פעמים נימוק].

במפלת יד או רגל חתוכה (כצורתה, בחיתוך אצבעות. וע"ע להלן כג-כד) – אמו טמאה לידה ואין חוששים שמא מגוף אטום באה. (ע"ע פרי"ט גוספ"ט להלן כח).

ועוד ישנה הלכה נוספת שאמר רבי יהושע בן לוי: אשה שעברה בנהר והפילה (ואין ידוע אם ולד הוא) – מביאה קרבן ונאכל, הרי שהולכים אחר הרוב לטמא טומאת יולדת.

ואולם המפלת חתיכה (בלא צורה) ואינה יודעת מה הפילה (כגון שהחתיכה נאבדה), אעפ"י שלדברי רבי יהודה [ולא לחכמים] הולכים אחר הרוב ורוב חתיכות של ארבעה מיני דמים טמאים הן, אמר רבי יוחנן שאין זו טומאת גדה ודאית.

א. כן פרש"י ורמב"ן. והרשב"א והריטב"א (כאן) והרי"ד (כאן) מפרשים שלרבי יהודה שורפים, ורבי יוחנן פסק כחכמים שאינם סוברים 'רוב' זה, או אפילו אם סוברים שרוב מיני דמים טמאים אך הואיל ויש מיעוט מפילות משאר מינים, מעמידים האשה על חזקת טהרה.

ב. לפי דעת כמה אמוראים, וכן סייעו מהברייתא (ע' להלן כא כב) גם בחתיכה משאר מיני דמים טמאה ודאי לרבי יהודה – משום שאין פתיחת הקבר בלא דם. וכן מסקנת ההלכה להרבה פוסקים.

תינוק הנמצא בצד העיסה ובצק בידו (לפרש"י התינוק ודאי נגע בעיסה ויש ספק האם היה טמא (רש"י) ולפר"ת (רמב"ם ורמב"ן) התינוק ודאי טמא והספק בנגיעה), אעפ"י שעל פי הרוב טמא – רבי מאיר מטהר, שיש לסמוך חזקת טהרה למיעוט והרי הורע הרוב, וחכמים מטמאים (אף ברשות הרבים) שדרכו של תינוק לטפח והרי המיעוט כמי שאינו. לדברי רבי אושעיא, לחכמים שורפים את התרומה על טומאה זו, ולדברי רבי יוחנן אין שורפים (ומהתורה טהור אף ברשות היחיד מפני שאין זה רוב גמור והרי זה ספק טומאה בדבר שאין בו דעת לישאל. ר"ת).

א. גם בהלכות הראשונות ישנה חזקת טהרה לטהרות ואעפ"י כ הולכים בהן אחר הרוב לטמא כודאי – פרשו התוס' משום ששם הוא רוב גמור, משא"כ בתינוק. ואפילו אם גם בהם אין 'רוב גמור' י"ל כיון שהריעותא באה מגופה, לכך אין מתחשבים בחזקת טהרה. וכן לענין שליה, כיון שהשליה ודאי בבית אין לדון בו חזקת טהרה, שהרי הבית כשליה עצמה (רמב"ן).

ב. לדברי הרמב"ן ועוד ראשונים, אם התינוק נגע ודאי בעיסה – העיסה טמאה ואין להעמידה על חזקה, ורק כאשר אין נגיעתו בעיסה ודאית מועילה חזקת טהרה של העיסה.
ע' פרטים נוספים בקדושים פ).

דף יט (ב)

לו. א. אלו מיני דמים הבאים מן המקור טמאים ואלו טהורים?
ב. האם דם הבא מן המקור טמא משום 'מענינות הוב' והאם יש עליו תורת 'משקה' להכשיר את הזרעים לקבל טומאה?

א. למדו חכמים מהכתוב בפרשת 'זקן ממרא' שיש מיני דמים טמאים באשה ויש טהורים [שעליהם נחלק הזקן על החכמים]. ודרשו מן הכתובים (דמיה, דמיה. ר' אבהו) שארבעה מינים הם הטמאים;
(1) האדום (ביותר) כדם המכה, ובכללו הדם השחור כחרת (= כצבע שחור שבדיו היבש), שאדום הוא מתחילתו אלא שלקה משנעקר. עמוק וחזק מן החרת – טמא. דהה ממנו, אפילו ככחול – טהור. כמפורט בגמרא הגוונים השונים.

העמוק הוא שחור חזק יותר, והדהה הוא החלש (כן פרש"י והסכים הרמב"ן עמו הרמב"ן ועוד, ודהה דברי המפרשים [בשם רבנו שמואל] להפך. וע"ע בסמ"ג לאוין קיא ותרומת הדשן רמז).
ופרשו אמוראים 'דם המכה' באופנים שונים; כדם שור שחוט היוצא בתחילת הכאה של סכין (רב יהודה אמר שמואל); כדם צפור חיה (עולא. ונסתפקו האם כוונתו 'חיה' להוציא שחוטתה או הכוונה לצפור בריאה ולא כחושה); כדם מאכולת של ראש (זעירי); כדם אצבע קטנה של יד שנגפה וחיתתה וחזרה ונגפה, ולא של כל אדם אלא של בחור עד בן עשרים שלא נשא אשה (אמי ורדינאה א"ר אבהו); כדם הקזה (רב נחמן. ודוקא דם ראשון שיוצא, כמבואר בגמרא).

אפשר שאין כאן מחלוקת לדינא אלא כל אחד דיבר לפי המראה שהוא בקי בו (רמב"ן).
והרמב"ם (איסור"ב ה"ח), נקט להלכה כרב נחמן, כעמוד ראשון של דם הקזה של בני אדם. נתן הדם בכוס ומסמיך לו הדם ורואהו.

(2) כקרן כרכום (= כזוית גן שהכרכום גדל בו. לשון אחר: כנוגה זיו כרכום. רש"י) – כברור שבו (= כעלים שבו הברורים במראה אדמומית יותר מחבריהם), כשהוא לח ועם גושו, ובעלים האמצעיים כמפורט בגמרא.

(3) כמימי אדמה – כאדמת בקעת בית הכרם (שהיא שמנה גמ') ואדומה. ערמב"ם איסור"ב ה"ח, מהר"ם מרוטנברג תרלא) וכיוצא בה (כמפורט בבביתא דעות שונות), מיצף עליה מים כקליפת השום כאשר היא נתונה בכוס, והמים עכורים ולא צלולים. לדברי רבה בר אבהו: במקומה שנו, אבל הביאה ממקום אחר נשתנית מראיתה.

(4) כמוזג – שני חלקים מים וחלק אחד יין חי וחדש (ערמב"ם ורש"י), מהיין השרוני [והוא כיון הכרמלי ללא מזיגה, חדש ולא ישן – כפירוש א' ברש"י].

היה הדם עמוק או דיהה מאותם מראות [מלבד השחור] – נחלקו הדעות אם טמא אם לאו, ומשמע בגמרא שדיחה ביותר טהור לדברי הכל.

הלכה כבר קפרא שכולם כשחור שעמוק מהם טמא דיהה מהם טהור, חוץ מהיין המוזג שאף עמוק ממנו טהור (עפ"י רמב"ם איסור"ב ה"ט, י, ע"ש מ"מ. ובסמ"ג כתב שפסק כן משום שבר קפרא גדול מכל האמוראים. מובא בל"ה).